

Bruk og kast!
Engangsutstyr og
verdier i
helsetjenesten

Anne Kveim Lie
Institutt for Helse og Samfunn
Universitetet i Oslo

“If the health sector were a country, it would be the fifth-largest emitter of carbon dioxide on the planet”

Health Care Without Harm, Health Sector Carbon Footprint Report, 2020

Engangsutstyr og en lineær økonomi

Utstyret produseres i en global økonomi – ofte i lavinntektsland under dårlige arbeidsbetingelser

Engangsutstyr kan inneholde helseskadelige kjemikalier

- Mer enn **20 000 tonn** plast (eller 1 meters lag med plast på 100 fotballbaner) sendes i forbrenningsovner i Norge hvert år

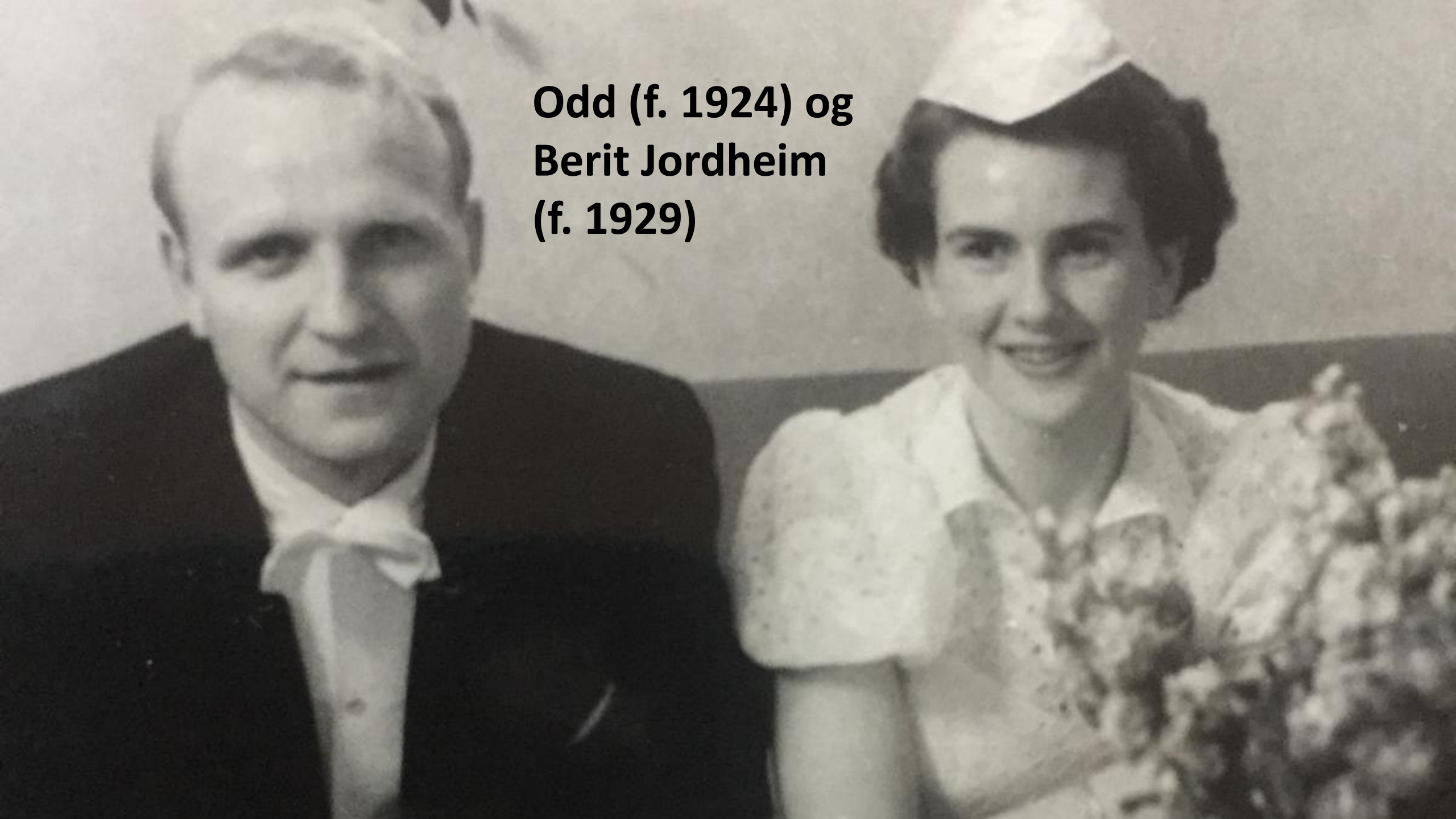
(PlastSmart Sykehus rapport (2023))

Hvordan kom vi dit – at den samme tjenesten som er satt opp for å helbrede og lindre ender opp med å skade?

Det har ikke alltid vært sånn –

**Odd (f. 1924) og
Berit Jordheim
(f. 1929)**

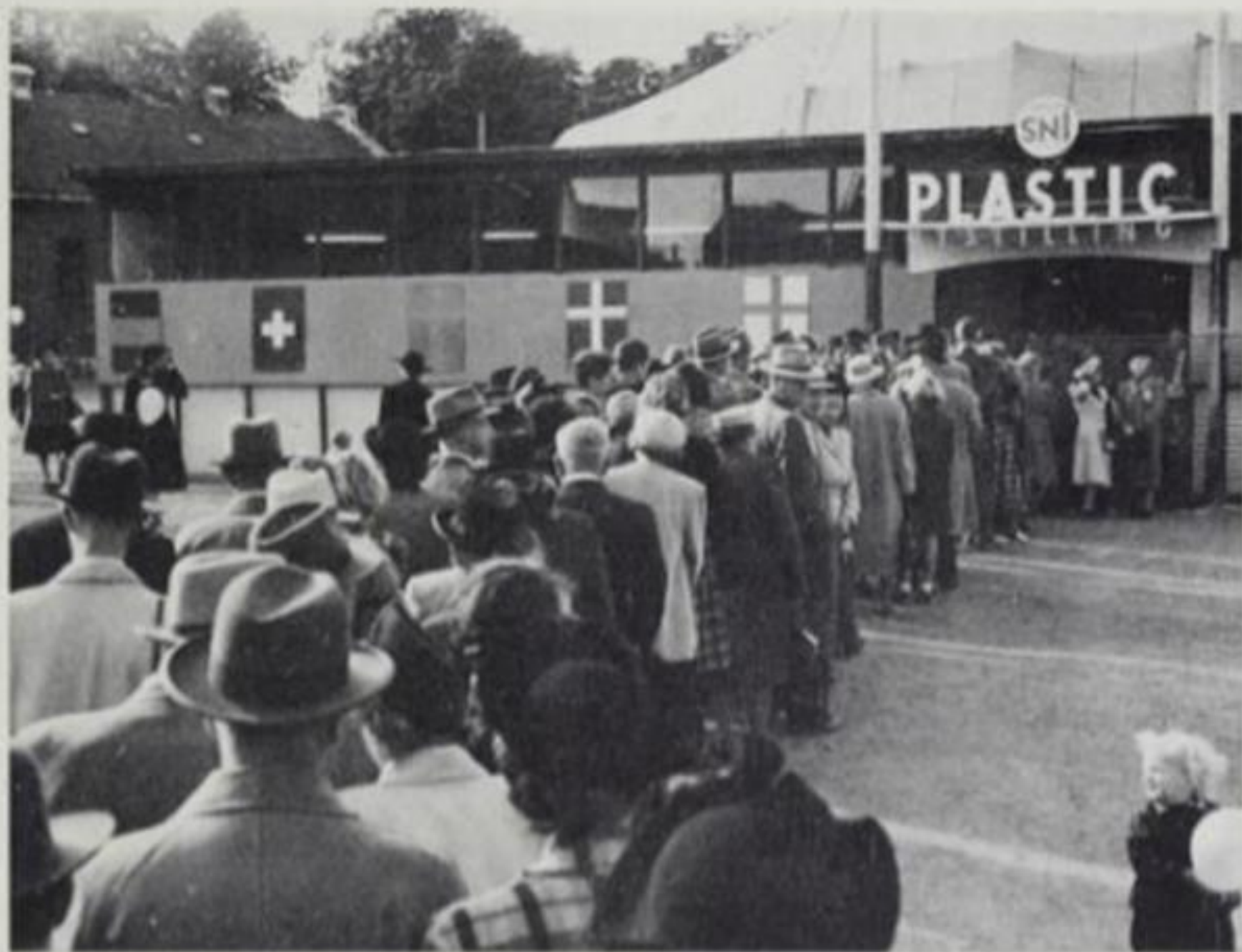

Garden Jordheim i Hemsedal –
en sirkulær økonomi

Interessen var på topp
og køen stor ved åpningen
av den første plastut-
stilling på Kontraskjæret
i Oslo 1949.

Distriktslege og –kone i Lenvik kommune, Senja fra 1957 til 1966

MOT ENGANGS-HOSPITAL?

Det perfekte hospital, så en lege engang, vil være det som blir brukt av en pasient, og som kan kastes når denne blir utskrevet. På den måten vil det ikke være noen fare for at sykdommer kan bli overført fra en pasient til en annen.

Dette idealet av et engangs-hospital vedblir å være en lengselsfull drøm. Men det engang så store antall tilfeller av kryssinfeksjoner blant pasientene er blitt drastisk redusert i amerikanske hospitaler de senere år p.g.a. stadig større bruk av engangsmateriell.

I mange amerikanske hospitaler

er bruken av engangsutstyr blitt utvidet til å omfatte nesten hele det kirurgiske område. Tendensen er tydelig når man ser at av de 3 000 forskjellige kirurgiske hjelpemidler som finnes på et gjennomsnittssykehus i De forente stater er hele 95 prosent av ovennevnte kategori. Så sent som i 1960 var forholdet det helt motsatte.

Blant de mest populære engangsartiklene er lakener, putevar og nattøy. Istedenfor å sende dem til vask, blir de simpelthen kastet, vanligvis brent i sykehusets søppelforbrenningsovn.

Mange amerikanske sykehus har tatt i bruk celluloselaken og putevar som kan kastes etter engangs bruk.

Nye tider: Engangs-sykehuset?

- «Det perfekte hospital, så en lege engang, vil være det som blir brukt av en pasient, og som kan kastes når denne blir utskrevet. ...Dette idealet av et engangs-hospital vedblir å være en lengselsfull drøm.

Morgenavisen, 22.6.1967

«Forsøk med engangs isolasjonstelt i plast for pasienter med særlig smittsomme sykdommer» (Walter Reed-sykehuset i New York)

Men er det trygt?

„Engangsartikler“ årsak til sykehusinfeksjoner

**Ingen kontroll på at engangs-
utstyr er 100 prosent sterilt**

Det Kongelige Sosialdepartement
v/ Herr Sosialministeren
Oslo.

Under en faglig konferanse på Leangkollen i dagene 26.—30. september d.å. i Norsk Sykepleierforbunds regi hvor deltagerne består av overordnede sykehusleger, overordnede sykepleiere, sykehusadministratorer, økonomer og konsulenter, er hovedtemaet: Utbygging og opprettelse av enheter for sentrale steriliserings- og serviceavdelinger i sykehusene.

Herunder er en kommet fram til at det ikke finnes noen offisielle retningslinjer hverken hva angår desinfeksjonsmetoder, steriliseringsmetoder eller trygghet for at steriliseringsapparatet fungerer betryggende. Heller ikke har en garanti for at kommersielt sterilt framstilte engangsartikler svarer til sin deklarasjon.

Konferansens deltagere tillater seg derfor å anmode herr Sosialministeren om å la utarbeide de offentlige retningslinjer som trykker sykehusenes

**Norsk Sykepleierforbund tar opp spørsmålet om manglende
kontroll på medisinske artikler**

“Skeptisk til engangsartikler”

” Jeg er generelt skeptisk til engangsartikler av plast, kast-og bruk-mentaliteten. Vi oversvømmes av engangsartikler ved sykehusene ... jeg kunne godt greid meg uten”

Overlege Per Roland,
Sentralsykehuset i Ålesund til
VG, 11.9.1978

Engangsutstyr ved sykehusene skaper problemer

Plastdeler kan bli igjen i pasientene

Skeptisk til engangsutstyr

Dette er sykehusenes hverdag:

— **En verden av engangsutstyr**

Mindre arbeid for noen, mer for andre

Fremvekst av industri som spesialiserte seg på medisinsk engangsutstyr («Plastbyen» Moss)

Dårlige arbeidsforhold – lukt, giftige utslipp, fordampning etc.

Mye produksjon flyttet til det globale sør på 90-tallet

Slavelignende forhold i Malaysia

Bedriften satser sterkt på medisinalsektoren, og har skaffet seg et navn som produsent av medisinalsk engangsutstyr. Her monterer man engangs injeksjonssprøyter i plast.

MEDICINE AND PHARMACY

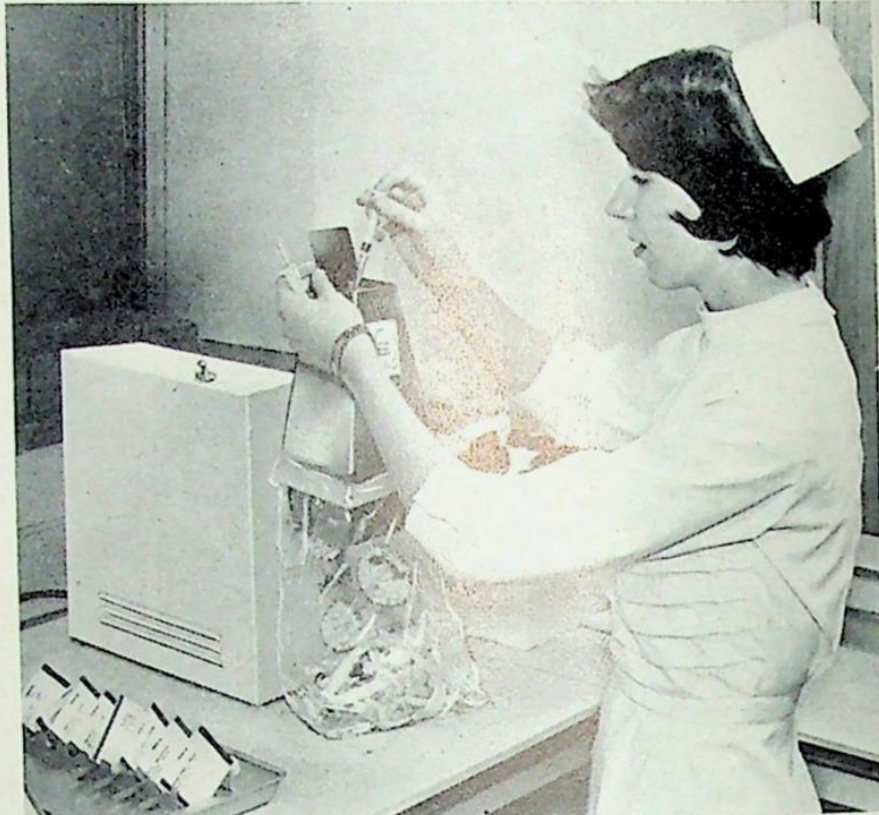

Exchange Password
Enter your password
Internet Accounts.

Photographs: Qualheim, Inc., Racine, Wis.

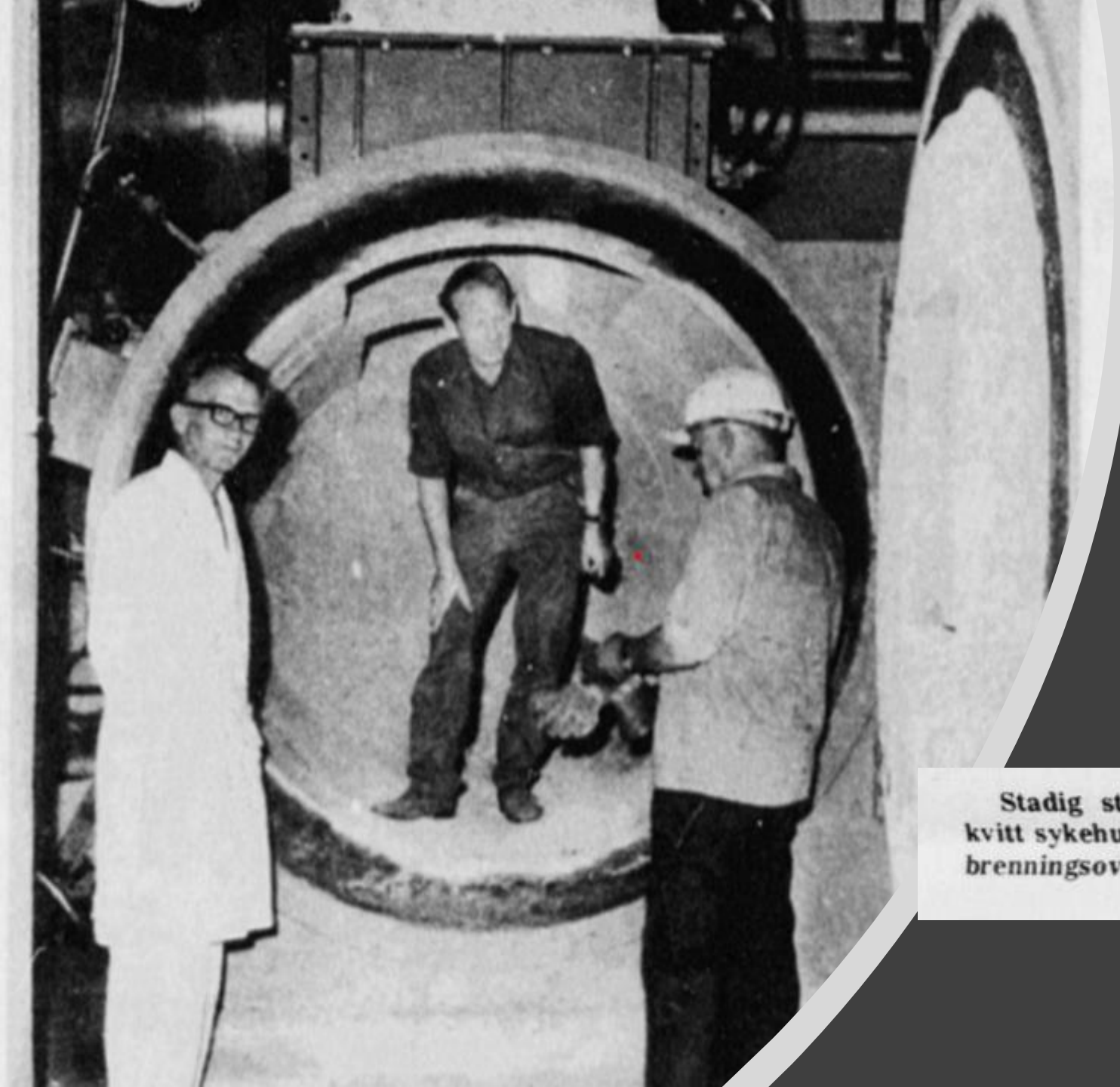
Syringe crusher, in use at St. Luke's Hospital, Racine, Wis., helps make disposables more disposable. Depending up-

on the needs of the individual hospital, plastic bag (right) or cardboard box (left) may be used to catch residue.

Disposables: Here To Stay, But Where?

En løsning på søppelhavet: De nye forbrenningsovnene

Stadig større problem å bli
kvitt sykehusavfallet. Her er for-
brenningsovnene på Sarpsborg sy-

kehus som gjør det av med 333
kilo avfall pr. time — når tekni-
keren inni trommelen har krab-
bet ut.

AIDS-trusselen har satt fart på hanskesalget

TEKST: ASTRID KOLBJØRSEN
FOTO: JAN M. LILLEBO

I AIDS-trusselens kjølvann er tynne beskyttelseshansker av gummi blitt god butikk. For ti år siden solgte Apotekernes Fellesinnkjøp rundt en million hansker årlig. I år regner administrerende direktør John Haaverstad i Apotekernes Fellesinnkjøp med at det vil bli solgt bortimot 30 millioner engangshansker.

Apotekernes Fellesinnkjøp er den desidert største grossisten av slike engangshansker som beskytter mot HIV-smitte, og de kalkulerer med å ha 75 prosent av markedet i år.

— Den samlede omsetning i A/S Apotekernes Fellesinnkjøp ligger

punkt i vår så stort at Apotekernes Fellesinnkjøp ikke kunne skaffe nok!

— På denne tiden gikk våre helsemyndigheter ut med en anmodning til tannlegene om å bruke engangshansker ved tannbehandlinger. Beklagelig nok hadde ikke noen tatt seg bryet med å sjekke om det var nok hansker på markedet. Det var det faktisk ikke, og resultatet var at jeg selv dro til Malaysia for å inngå avtaler med produsenter som kan sikre oss nok engangshansker i tiden fremover. Fra juni måned regner vi med å ha situasjonen under kontroll igjen. Da skal vi ha fått tilsendt tilstrekkelig både fra Malaysia og Kina av engangshansker, sier Haaverstad.

Flere brukere

— Hvilke andre brukergrupper tror du kan bli aktuelle?

— Fra å være et produkt som hovedsakelig ble brukt av helsepersonell på infeksjonsavdelingene

områdene for et produkt som dette, tror jeg vi må innse at AIDS er en så alvorlig sykdom at alt må gjøres for å kunne bremse smittefaren, mener Haaverstad.

30 prosent økning

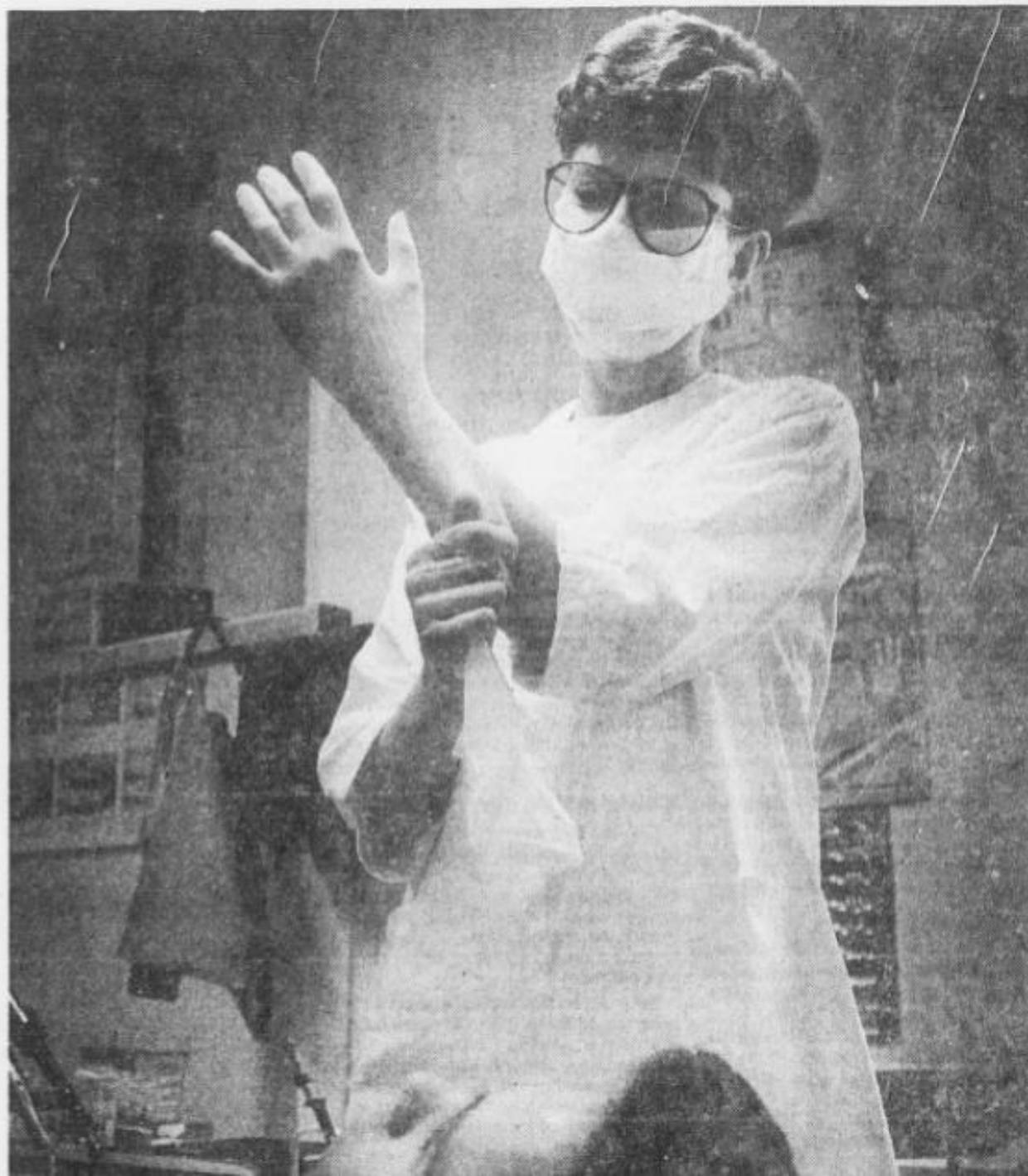
Innkjøpsjef Kåre Ervik ved Haukeland Sykehus opplyser til Bergens Tidende at hans tall viser en økning på tredve prosent i bruk av engangshansker det første kvartalet i år i forhold til samme tidsrom i fjor.

— Dette betyr at vi har brukt for omtrent 90.000 kroner mer i engangshansker de fire første månedene i år enn i fjor, sier Ervik.

En vanesak

Tannlege Birte Nydal har brukt engangshansker i omtrent et halvt år.

— Det var ubehagelig å skulle jobbe med disse hanskene på i begynnelsen, men nå er det blitt en

Pleierne frykter ikke AIDS-smitten

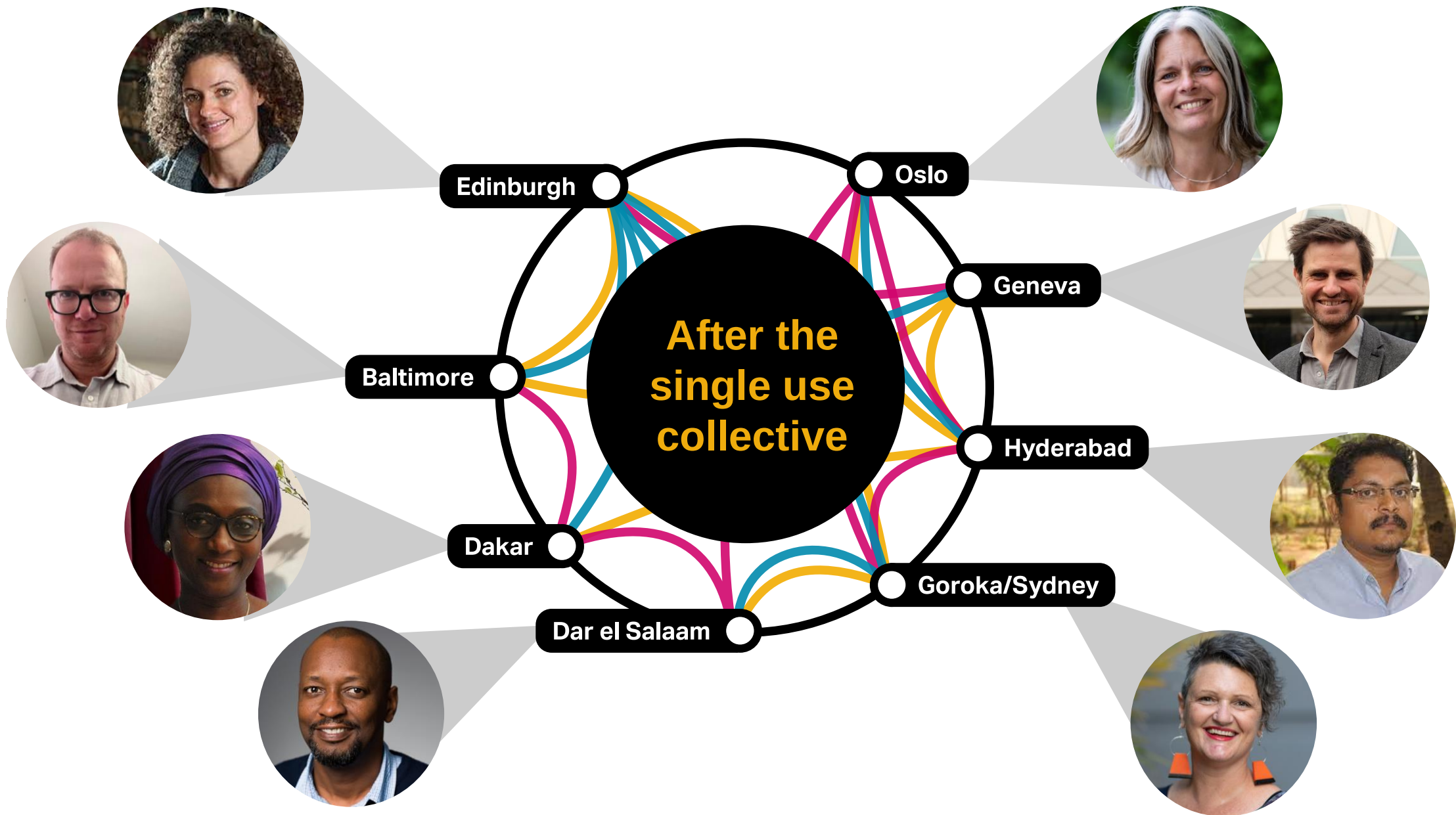
LANDSOMFATTEN
SALC
22,5%

Engangsutstyr som ideologi?

- Engangsutstyr har blitt den nye normalen
- Trenger ikke lenger drøftes om det er den mest rasjonelle løsningen på et problem – får sin egentyingde
- Tas for gitt at engangsutstyr er det eneste trygge, det mest kostnadseffektive, det med høyest kvalitet
- Bærekraft tas sjelden med inn i vurderingen
- Hvordan kom vi dit, hva fører det til og hva kan vi gjøre med det?

Nytt forskningsprosjekt (finansiert av Wellcome Trust)

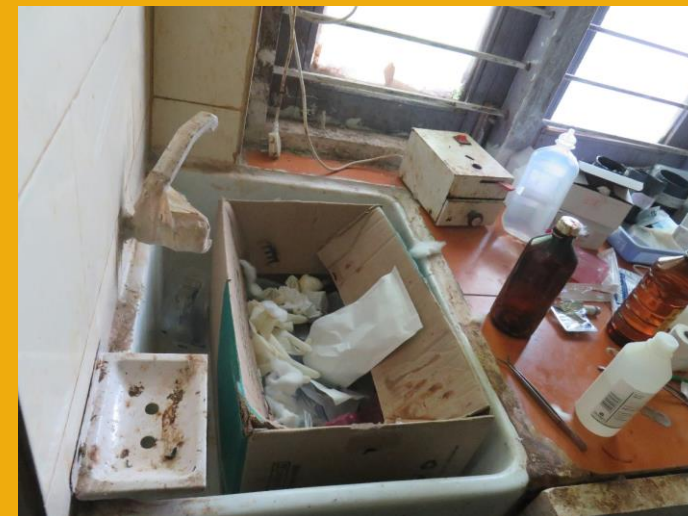
En engangsøkonomi

Produksjon

Transport og bruk

Avhending

Hvor blir engangsutstyret av?

Brent

Gravet ned

Søppelfylling

Lagring

Engangsutstyr

- er essensielt for helsetjenesten
- men har alvorlige miljø- og helsemessige konsekvenser
- Reduserer vi vår bruk av engangsutstyr kan vi
 - redusere avfallsmengden betydelig
 - redusere helsetjenestens karbonutslipp
 - Redusere utslipp av giftige gasser
 - Redusere pasientens eksponering for plast

Verdi-akse ved vurdering av innkjøp

- Trenger vi det? (varmejakkene!)
- Er det trygt? (smitte, men også plasteksponering)
- Har det god kvalitet?
- Er det kostnads-effektivt?
- Er det bærekraftig?
- Hvordan er arbeidsforholdene der det produseres?

